JOHN NURMISEN SÄÄTIÖ

JOHN NURMISEN SÄÄTIÖN LAUSUNTO ASIAAN HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022/MMM:n pääluokka/ Saaristomeren ja Itämeren suojelu

TAUSTA

Hallitusohjelmassa on sitouduttu Itämeren hyvän tilan saavuttamiseen tehokkailla toimilla. Lisäksi on käynnistetty Saaristomeri-ohjelma, jonka tavoitteena on saada Saaristomeri pois Itämeren suojelukomission ns. Hot Spot -listalta viimeistään 2027. Suomea velvoittavat myös EU:n vesipuitedirektiivi, jonka perusteella sisävedet ja rannikkoalueet tulee saada hyvään tilaan 2027 mennessä sekä HELCOMin Itämeren suojelun ohjelma, jossa määräaika on 2030, ja joka edellyttää rannikkovesiin päätyvän ravinnekuormituksen merkittävää vähentämistä.

Suomi on kaukana Itämeren hyvän tilan edellyttämästä kuormitustasosta etenkin fosforin suhteen, kun taas typen suhteen ollaan lähempänä tavoitetta. Maatalouden osuus Suomen ihmisperäisestä fosforikuormituksesta Itämereen on lähes 70 %. Maatalouden fosforikuormituksen vähentäminen on hidasta, koska kasvien tarpeeseen nähden ylimääräinen fosfori kertyy maaperään ja vapautuu sieltä hitaasti kymmenien vuosien aikana. Lisäksi ilmastonmuutos lisää sateita ja lumettomia talvia, mikä kasvattaa ravinnevalumia pelloilta.

Saaristomeren ja Itämeren tilan kannalta valtion talousarvion olennaisimmat kohdat liittyvät maatalouden ravinnekuormitusta vähentäviin toimiin. Saaristomeri-ohjelman, kuten myös EU:n vesipuitedirektiivin sekä HELCOMin tavoitteiden saavuttamiseksi on välttämätöntä, että maatalouden fosforikuormitusta vähennetään nopeavaikutteisilla ”ensiaputyyppisillä” toimilla kuten peltojen kipsikäsittelyllä, jotka leikkaavat välittömästi fosforikuormitusta noin 50 %. Ne ovat käytännössä ainoa mahdollisuus päästä tavoitteisiin vuoteen 2027 tai edes HELCOM-tavoitevuoteen 2030 mennessä.

Samalla on puututtava kuormituksen juurisyyhyn, lantaravinteiden ja erityisesti fosforin kertymiseen etenkin Varsinais-Suomeen, Satakuntaan ja Pohjanmaalle. Näiden toimien vaikutukset näkyvät vasta 10–20 vuoden päästä, mutta ne on välttämätöntä käynnistää, jotta Saaristomeren hyvää tilaa ei jouduta ikuisesti ylläpitämään ensiapuluonteisilla ratkaisuilla. Esim. tuoreen BlueAdapt -hankkeen tulosten perusteella nykykehityksen jatkuminen lantafosforin keskittymisen suhteen johtaa vääjäämättä Saaristomereen pelloilta valuvan fosforikuormituksen kasvuun.

Talousarvioesityksen pääluokka 30 Saaristomeren ja Itämeren suojelun näkökulmasta

Nopeavaikutteiset toimet - maanparannusaineet

MMM:n hallinnonalan talousarvioesitys ei sisällä keinoja, joilla voidaan toteuttaa nopeavaikutteisia peltojen fosforivalumaa vähentäviä toimia. Peltojen kipsikäsittelyä, joka on erityisesti Itämeren valuma-alueelle soveltuva toimenpide, on Suomessa tutkittu yli kymmenen vuoden ajan sekä laboratorio-olosuhteissa että lukuisissa peltomittakaavan kokeissa, ja sen on todettu kaikissa olosuhteissa vähentävän kustannustehokkaasti pelloilta

John Nurmisen Säätiö
Pasilankatu 2
FI-00240 Helsinki
Finland

Puh +358 40 825 8071
Fax +358 (0)9 876 3981
www.johnnurmisensaatio.fi

Y-tunnus 0895353-5

valuvan fosforikuormituksen alle puoleen ilman sadon alenemista tai muita haitallisia sivuvaikutuksia. Muita maanparannusaineita, rakennekalkkia ja kuitulietteitä, koskevat tutkimukset ovat vielä käynnissä.

Vaikka peltojen kipsikäsittely on tehokkain keino leikata maatalouden fosforikuormitusta Itämereen, se ei ole mukana TAE:n momentissa 43. Ympäristökorvaukset, luonnonmukainen tuotanto, neuvonta ja ei-tuotannolliset investoinnit eikä myöskään uudessa CAP-ehdotuksessa. Sen sijaan toimenpidettä ehdotetaan rahoitettavaksi vuonna 2022 YM:n pääluokasta 35 koko rannikkoalueella yhteensä 10 milj. eurolla EU:n koronaelpymisrahoituksella. Koko EU:n elpymisrahoitus peltojen kipsikäsittelyyn, yhteensä 15 milj. €, kohdennettaneen toimeen vuosina 2022–2023.

Jotta Saaristomeren hyvä tila voidaan saavuttaa ja alueen maatalous saada pois Hot Spot -listalta vuoteen 2027 mennessä, pitäisi alueen peltoja käsitellä nopeavaikutteisilla maanparannusaineilla yhteensä 150 000 ha. Vesiensuojelun tehostamisohjelman rahoituksella on tähän mennessä kipsikäsitelty Saaristomeren alueella kahdessa vuodessa hieman alle 20 000 ha peltoja. Siten nykyisellä 10 000 ha vuodessa käyttötahdilla EU:n elpymisrahoituksella saataneen käsiteltyä tarvittavasta pinta-alasta vuoden 2023 loppuun mennessä alle 1/3 ja on selvää, että elpymisrahoituksen kohdentaminen kipsikäsittelyyn ei tule riittämään Saaristomeren maatalouden poistamiseen Hot Spot -listalta. Jotta tavoitteeseen päästään, pitää kipsikäsittelyä jatkaa myös vuosina 2024–2027. Tämän vuoksi pysyvän rahoituksen turvaaminen kipsille CAP-ohjelman ei-tuotannollisista tuista olisi tärkeää.

Samalla voidaan harkita ja selvittää muiden maanparannusaineiden, rakennekalkin ja kuitulietteen, lisäämistä kansallisesti rahoitettavien vesiensuojelutoimien joukkoon. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että käynnissä olevat peltomittakaavan tutkimukset kipsistä ja kuitulietteestä valmistuvat ja että toimet osoittautuvat tehokkaiksi ja negatiivisilta sivuvaikutuksiltaan vähäisiksi. Esimerkiksi rakennekalkkiin saattaa LUKEn mukaan liittyä riski rehevöitymisen kannalta haitallisimman liuenneen fosforin valuman lisääntymisestä korkean fosforiluvun pelloilla, joten käsittelyillä voidaan pahimmillaan huonontaa Saaristomeren tilaa. Siksi on tärkeää odottaa tieteellistä tutkimustietoa ennen uusien toimien käyttöönottoa laajassa mittakaavassa. Rakennekalkkiin liittyy myös rahoituksellinen ongelma, koska se on pellon tuottavuutta lisäävä toimenpide ja siksi sen julkinen tukeminen saattaa olla EU:n valtiontukisäännösten vastaista.

Kustannukset vesiensuojelun tehostamisohjelman ja EU:n elpymisohjelman rahoituksen ulkopuolelle nykyisellä käsittelyvauhdilla 10 000 ha/v jäävän, Saaristomeren hyvän tilan saavuttamiseksi tarvittavan 110 000 ha peltopinta-alan käsittelystä ovat kipsillä yhteensä 24 milj. € eli 2023–2027 periodilla 4,8 milj. €/ v (ei sisällä hallinnollisia kuluja). Jos esimerkiksi puolet tästä pinta-alasta käsitellään rakennekalkilla tai kuitulietteellä, on kokonaiskustannus koko peltopinta-alan käsittelystä 36–48 milj. € eli 7,2–9,6 milj. €/ v (ei sisällä hallinnollisia kuluja.) Rakennekalkkia ja kuitulietettä koskevat kustannusarviot perustuvat Samassa vedessä -hankkeeseen ja RAKUVE-hankkeen tuloksiin rakennekalkin ja kuitulietteen kustannuksista ja tehokkuudesta.

Juurisyyn ratkaiseminen: lantafosforin ylimäärän purku Saaristomeren valuma-alueelta

MMM:n hallinnonalan TAE ei sisällä myöskään tehokkaita toimia, joilla voidaan purkaa peltojen korkeaa kuormitusta ylläpitävä lantafosforin keskittyminen Saaristomeren valuma-alueelle.

Nykyiseen CAP-ohjelmaan ja siten myös vuoden 2022 talousarvioesityksen ympäristökorvauksiin (TAE:n momentti 43.) sisältyy kyllä ”Kiertotalouden edistäminen” -toimi, jolla lantafosforin kierrätystä voidaan teoriassa edistää. Nykymuodossaan toimenpide kuitenkin edistää 15m3/ha levitysvaatimuksen vuoksi ylilannoitusta ja tehotonta separointia eikä ole käyttökelpoinen väkevöidyille orgaanisille ravinteille. Toimenpide on jäänyt vähäiselle käytölle eikä ole kiinnostanut viljelijöitä, koska siinä vaadittu levitysmäärä on niin suuri, että ympäristökorvauksen ehtona olevat fosforirajat vääjäämättä ylittyvät. Uuteen CAP-ohjelmaan tuki tulee rakentaa niin, että vaihtoehtona ehdotetulle 10 m3/ha vaatimukselle, joka on edelleen liian korkea prosessoiduille ravinteille, on vähintään 10 fosforikilon hehtaarikohtainen levitys ja samalla lantafosforin kierrätyksen kohdentaminen erityisesti matalan fosforitason pelloille.

Liittyen lantaravinteiden kierrätykseen, talousarvioesityksessä on lisäksi kohdennettu momentilta 22. Ravinteiden kierrätyksen kärkihankkeelle 2,1 milj. Tekstiosuudessa ei ole tarkemmin avattu tämän rahoituksen käyttöä. Ravinnekierrätyksen edistäminen on tärkeä asia. On kuitenkin huomattava, että viimeisten kymmenen vuoden ajan RAKI-rahoituksella on kehitetty erilaisia teknologioita, lantapörssejä ja tuotettu informaatiota lantaravinteiden käyttöön, mutta pelkästään näillä keinoilla ei voida ratkaista lantaravinteiden vähäisen kierrätyksen ongelmaa.

John Nurmisen Säätiön Lantakierrätyshankkeen perusteella, erotustekniikasta ja kuljetuskustannuksista riippuen lantafosfori tulee kasvinviljelijälle 7–10 kertaa mineraalifosforia kalliimmaksi, eikä lantafosforin kierrättäminen ole siten kannattavaa ilman taloudellista tukea ja valtion väliintuloa. Siten lantafosforin kierrätystuen sisällyttäminen CAP-rahoituksen ”Kiertotalouden edistäminen” -toimenpiteeseen käyttökelpoisessa ja ravinteiden prosessointiin kannustavassa muodossa on välttämätöntä, jos Saaristomeren tilaa halutaan pysyvästi parantaa. Koko Saaristomeren ja Selkämeren alueen lantaravinneongelman ratkaiseminen maksaisi John Nurmisen Säätiön Lantakierrätyshankkeessa riittäväksi todetulla noin 80 €/ha tukitasolla 4 milj. €/v. Toimenpiteellä mahdollistettaisiin 500 000 kg fosforin siirtäminen pois Saaristomeren valuma-alueelta. Koko CAP-tukikauden 2023–2027 aikana lantafosforin kierrättämisen kustannukset olisivat noin 20 miljoonaa euroa.

Mainittakoon, että laajentamalla lantafosforin kierrätyksen tuki koko maahan ja luomalla toimiva taloudellinen kannustin ylimääräisten lantaravinteiden siirtoon voitaisiin ratkaista myös ilmastopäästöjen kannalta keskeinen turvepeltojen raivauksen ongelma, jonka juurisyy on lannan liian suuri määrä tietyillä Pohjanmaan alueilla.

Maataloustuet ylläpitävät suurta peltopinta-alaa ja ympäristökuormituksen korkeaa perustasoa

Useat MMM:n hallinnonalan tuet edistävät maatalousmaan tehotonta viljelyä ja pitämistä viljelykäytössä pääasiassa tukien saamiseksi, mikä kasvattaa peltopinta-alaa ja pelloilta tulevan ravinnekuormituksen suuruutta. Näin vaikuttavat momentin 41. EU-tulotuki ja -markkinatuki, mutta etenkin hehtaaripohjaiset tuet kuten 43. momentin ympäristökorvaukset sekä momentin 44. luonnonhaittakorvaukset. Vesistöpäästöjen, kuten myös ilmastopäästöjen ja luontokadon näkökulmasta olisi järkevää tuottaa ruokaa tehokkaasti mahdollisimman pienellä peltopinta-alalla, eikä pitää ylimääräisiä, tuottamattomia peltoja viljelyssä vain maataloustukien vuoksi. Kun huomioidaan ympäristövaikutukset, yhteiskunnan kannalta voisi olla järkevää tukea tuottamattomien ja vajaasti käytettyjen peltojen ostamista pois käytöstä ja esim. metsittämistä vaikkapa samantasoisella korvauksella, kuin nykyiset maataloustuet. Tällä voisi olla huomattavasti suuremmat vaikutukset kuormitukseen kuin monilla nykyisistä ympäristötoimista, jolla yritetään hillitä peltomaalta tulevia vesistö- ja ilmastopäästöjä.

Muut MMM:n hallinnonalan vesiensuojelutoimet

Nykyisestä ympäristökorvausjärjestelmästä sekä ei-tuotannollisista tuista (TAE:n momentti 43.) rahoitettuja ”aktiivisia” vesiensuojelutoimia ovat lähinnä suojakaistat, talviaikainen kasvipeitteisyys sekä kosteikot. Suojakaistoja ja talviaikaista kasvipeitteisyyttä on jo paljon käytössä etenkin Saaristomeren valuma-alueella ja lisäisten kuormitusvähennysten saavuttaminen nykytilaan nähden on niiden avulla siten hankalaa, ellei mahdotonta. Molempiin toimiin liittyy myös se harmillinen ominaisuus, että ne lisäävät rehevöitymisen kannalta haitallisimman liuenneen fosforin valumaa. Vaikka toimia on käyttöönotettu laajalti Saaristomeren alueella, ei fosforikuormitusta ole niillä saatu vähenemään. Uudessa CAP-ehdotuksessa on lisäksi heikennetty suojakaistatoimenpidettä poistamalla valtaojien varrelta yhden metrin suojakaistavaatimus, mikä tulee osaltaan kasvattamaan peltojen ravinnekuormitusta.

Kosteikkoinvestointien vesiensuojelullinen tehokkuus on puolestaan erittäin vaihteleva, ja riippuu kosteikon koosta, jonka pitäisi olla riittävän suuri suhteessa yläpuoliseen valuma-alaan. Kosteikot saattavat talvisin toimia ravinnepumppuina ja lisätä ravinnekuormitusta. Tästä syystä kosteikoista voidaan laskea saatavan hyötyä lähinnä biodiversiteetin ja tulvahuippujen hallinnan kannalta, mutta niiden vaikutus ravinnekuormituksen vähentämiseen on epävarma ja parhaimmillaankin melko vähäinen.

Fosforiasetus on ratkaiseva Saaristomeren kannalta

Koska nykyisin ympäristökorvauksen ehtona olleista fosforin lannoitusrajoista luovutaan vuonna 2023, nousevat CAP-ohjelman kanssa samanaikaisesti tänä syksynä valmisteltava lannoitelaki ja erityisesti sen alainen valtioneuvoston asetus fosforin sääntelystä avainasemaan Saaristomeren, Itämeren ja sisävesien ravinnekuormituksen leikkaamisessa. On oleellista, että fosforiasetukseen lannoitukselle asetettavat rajat ovat riittävän tiukat eli vähintään ympäristökorvauksen ehtona olleiden rajojen tasoiset ilman ns. lantapoikkeusta. Ilman riittävän tiukkaa lainsäädännöllistä ”perälautaa” kannustinpohjaiset toimet lantafosforiongelman ratkaisemiseksi eivät ole riittäviä.